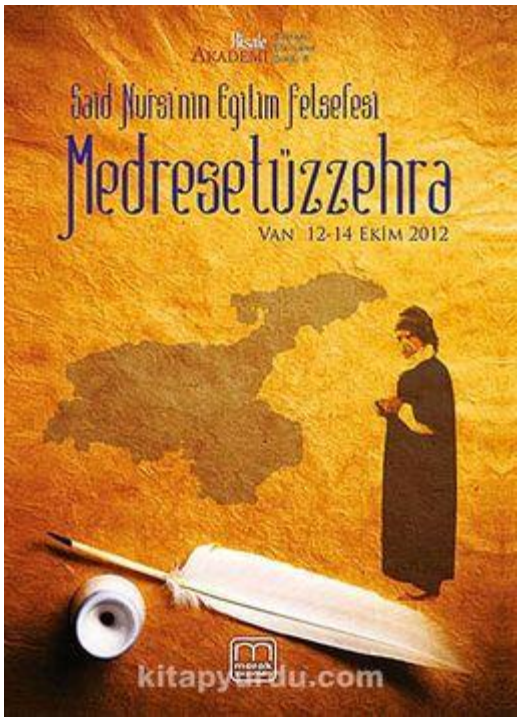

Said Nursi'nin Eğitim Felsefesi Medresetüzzehra (Van 12-14 Ekim 2012)

Merak Yay., Ankara, 2013.

Editörler: K. Aytar, İ. Ceylan, F. Karaşahan

POSTMODERNİTENİN DAYATTIĞI ÖLÜMSÜZLÜK İKONUNA HAYIR DİYEBİLEN RİSALE-İ NUR ÖĞRETİSİ

İsmail KIRAN

Giriş:

XVI. yüzyıldan itibaren başlayan, Fransız İhtilali'yle beraber siyasallaşan ve Sanayi Devrim'iyle birlikte de kurumsallaşan modernite, değişim süreci geçirerek sonuçta yerini postmodern döneme bırakmıştır.

Türkiye'nin Tanzimat'la beraber çektiği sıkıntıyı çağdaşlaşma anakronizması olarak tanımlamak mümkündür. Bu durum Batı'yı ve onun ürettiği kurumları zihinsel, siyasal ve toplumsal arenada eşzamanlı olarak uygulamak anlamına gelmektedir.

Said Nursi'nin direnci ise dini bir bütün olarak yaşayan cemaat yaşantısından laik yaşama geçişte başlamıştır. Sunumu yapılan yeni dini yaşamaya mecbur bırakılan insanlara

yaşayabilecekleri yeni dönüşüm süreci için yeni bir kavramsal çerçeve sunmuştur. Bu, yeni bir anlam haritası demekti. Bu haritanın içinde halkın yaşam pratikleri, yeni şartlara uyum süreçleri ve halkın içine girebileceği yeni dayanışma ağlarına uygun "meydan okuma biçimleri" vardı.

Said Nursi, risalelerinde yaşam kalitesine olan vurgusunu "ölüm" üzerinde de yapmaktadır. Çünkü güneşe doğrudan doğruya bakamayan insanın, ölüme de bakamaması gerçeği ile karşı karşıyayız.

1.Modernite Öncesi Ölümle Yaşamak

Biten yaşamla beraber gündeme gelen "öteki dünya" veya "boşluk" ölüme karşı değişen tutumları biçimlendirmiştir. Ölümün ne olduğunun bilindiği zannedilir. Bu zan, onu tanımlamak istenilen ana kadar devam eder. Sonunda ortaya çıkan tablo onu tanımamak yönündedir. Ama bu durum entelektüel seviyede düşünüldüğünde onun tanınmayacağı anlamına gelmez. Normal şartlarda ölümü tanımlamak imkânsızdır. Ölüm, bütün varlıkları var eden sonsuz boşluğu ve ona dayalı var olmamayı temsil eder ve varlığın mutlak ötekisidir (Bauman, 2000: 11). Bu öyle bir öteki ki iletişimin kurulamadığı bir alanda dolaşıp duran ve imgelenemeyen bir öteki.

Ariès, modern öncesi toplumlarda "ölümün ehlileştirilmesi"nden söz eder (Aries, 1977: 36). Sağlık ve ölüm taşıyıcı aracılar saplantı düzeyindeki endişeyle yaşamın ilgi alanına yeniden sokulan ölümü önleme vazifesi görmüşlerdir. Bu durum modern yaşamda da kendini tekrarlar ve ölüm dehşeti yerini ölümsüzlük umutlarına bırakır.

Ölümün kaçınılmazlığı dünyadaki varlığın geçiciliğinden daha rahatsız edici bir mahiyet arz eder. Sahip olunan bilginin bu yönde oluşu zihinsel melekelere çok ciddi bir şekilde karşı koyar. Ölüm, aklın en büyük yenilgisidir (Bauman, 2000: 25). Çünkü akıl, ölümün nasıl bir şey olduğunu düşünemez. Bu nedenle ölüm, zihinlerde her zaman bir çelişki olarak kalır, tıpkı doğum gibi. Kişinin ne doğumu ve ne de ölümü ona deneyimi gibi görünmez. İnsan en fazla önceden doğmuş şimdi ise yaşıyor gibi algılayabilir.

İnsanın kendi ölümünü hayal etmesi onu en fazla seyirci konumuna düşürür. Çünkü ölüm, her zaman fikri içeriği olmayan bir fikir olarak kalır. Edgar Morin, "ölüm boş fikirlerin en boşudur" demektedir. Çünkü içeriği düşünülemez, açıklanamaz ve kavramsal olarak da tanımlanamaz (Morin, 1970: 30). Onun meydana getirdiği dehşet, kendisinden sonra yarattığı boşluk ve bunu tamamlayıcı mahiyette ortaya çıkacak olan sonsuz yokluğun bir daha kendini

var edemeyeceği dehşetidir. Bundan sonra ise ölümün sarsıcı bilinci başlar ve kendini zorunlu kılar.

Ölüm, hakikati açıkladığı kadar saçmalığı da açığa vurur. Herkes yerine göre ölümün birer tanığıdır. Diri bilinç her zaman ölü bedene bakar. Bu nedenle onu düşünmemek gerekir. Çünkü onu düşünmek ölümü reddetmek demektir. Ölüm, aklın pervasız gücüne her zaman karşı koyar. İyi bir seçim için kılavuz olan akıl, aynı seçimi ölüm için yapamamaktadır. Bunun sonucunda ölüm, utanılacak bir durum olarak ortaya çıkar ve aklı aşağılar. Ölüm, akla duyulan güveni sarsar ve aklın yalanını yüksek sesle açığa çıkarır (Bauman, 2000: 28).

Birbirinden farklı olmakla beraber yapılan her ölüm töreni aslında birer dışlama hareketidir. Bu törenler her ölünün anormal ve tehlikeli olduğunu ve ondan uzak durulması gerektiğini ifade eder. Bu durum aynı zamanda ölüyü, normal bir yaşamı olan ve zararsız denile bilinecek insanların arasından da kovar (Bauman, 2000: 39). Ölüyü, uzakta tuttukları müddetçe güçlerine de güç katacaklarına inanılır. Çünkü yapılmak istenen onları gözlerden uzak tutmanın yanı sıra zihinlerde de uzaklaştırıp yok etmektir. Oysa bu bir aldatmacadır. Çünkü ölüler geçmişe gömülemezler. Kaderleri, bu zamanda yaşayan bütün herkesin geleceğindedir.

Yapılan ihtişamlı cenaze törenleri, düzenlenen yas ayinleri, verilen yemekler ve ölümden sonra yaşamın olacağına ilişkin gerek açık ve gerekse de örtülü biçimde bilinen inançları, davranış yoluyla dışa vurma biçimleri ileride ölecek olan insanların rüyaları olmaktan ziyade yaşayanların korkularıdır. Yine verilen her adak ölenlerin, yaşayanların işlerine karışmaması, ölülerden uzak kalma, onların düşmanlığını hafifletme ve yaşayanlara zarar vermemek içindir.

Belirli aralıklarla ölülerin anılarını canlı tutmak için yapılanlar, ölülerden ziyade yaşayanları canlı tutmak için yapılan törenlerdir ve birazda zorunluluk içerir. Anma törenleri, törenlere katılanlar üzerinde her zaman güven verici etki bırakır. Bu durum bir işlemin tekrarı gibidir. Bugün ölenler dün sağdı. Sağ olanların ölenler için yapmak zorunda kaldıkları törenler işlemi. Geleceğin ölülerinin kendilerini gönüllerde yaşatmayı istemeyi tekrarlama işlemi. Her anma töreni aslında ölümün son olmadığının provasıdır. Bireysel yok oluşu vadeden toplumun sürekli varoluşunu temsil eder. Bireyin mağlup olan ölümü toplumsal ölüme sonluluk kazandırır. Bu andan itibaren ölümsüzlük, bir düşünce olarak evrilirken ölümlülük korkusu toplumsal bağlılık olarak belirir.

Gelişimin en belirgin ve en zalim etkilerinden biri ölüme acı eklemektir; göreneklerde ve fikirlerde devrim gelişip derinleştikçe kötüye giden bir acı. Artık insanların yok olmaları da yetmez, insanlar aynı zamanda anlaşılmaz, hatta saçma bir şeye dönüşür (Valéry, 1945: 168).

Ölüm, öldürür. Çünkü zaferini tamamlamak ister. Modern öncesi çağlarda yaşayan insanlar kendilerine zor gelen ölümü ve etkilerini onu "evcilleştirerek" hafifletme yoluna gitmişlerdir. Bu mağlubiyet, ölümün zaferini başından beri kabul etmek demekti. Ölüm karşısında çaresiz kalan insanların gözyaşlarını içine akıtarak için için ağlamaları "sessizlik komplosu"dur. Bu durum aynı zamanda duyulan mağlubiyetin kabulüdür.

Dünün evcilleşen ölümü kendisini mezarlar ve cenaze törenleriyle ifade etmiştir. Mezarlıklar şehirlerin ortasındaydı. Ölüler ve canlılar birbirleriyle özgürce konuşabiliyorlardı. Bu komşuluk ilişkileri rahatsız edici mahiyette değildi. Üstelik ölüler, canlılara ölümü hatırlatmayı vazife addediyorlardı (Aries, 1977: 36). Evcilleştirilmiş ölümün evvelinde yabanlık yoktu. Tam aksine dün vahşi olmayan ölümün bugün bütün boyutlarıyla vahşi veya yabanıl oluşudur. Bugün ise "ölüm mühendisleri" mezarların yüksek yerlere ve şehirlerin dışına yapılmasına karar vermişlerdir. Örneğin Paris'te bulunan Père-Lachaise Mezarlığı'nın inşaatına 1803 yılında başlanmıştır. Mezarlık Paris'te ikamet edenler için inşa edilmiş olmasına rağmen, o vakit Paris'in dışında kaldığı için pek kullanılmamıştır. 1817'de mezarlığı popüler hale getirmek için Paris Belediyesi Molière, Jean de La Fontaine gibi ünlü isimlerin mezarlarını buraya taşımıştır. Günümüzde 70.000 mezarı bünyesinde barındıran Père-Lachaise yılda iki milyonun üzerinde ziyaretçi ağırlamaktadır.

Oysa İslam'ın doğuşundan bir medeniyet dini oluşuna kadar mezarlar, ölümü hatırlatmak için her zaman şehirlerin içinde veya yakınlarında kurulmuştur.

2.Modernite ve Modern Dünyada Ölümlülük

Modernite, Batı'da Rönesans, Reform ve Aydınlanma dönemlerinde yaşanan gelişmelerin ürünü olan bir rasyonelleşme ve sekülerleşme sürecinde gerçekleştirilen deneyimlerdir. Lyotard, moderniteyi "en iyi, bir sosyo-politik sistem ya da sosyo-ekonomik oluşum olarak değil; belirli bir düşünce, hitabet, duyarlılık tarzı olarak" (Lyotard, 1982: 36) tanımlar.

Modernite, temel iki varsayıma dayanır. Birincisi, sosyal dünyanın akledilebilir mahiyeti ikincisi ise aynı dünyanın biçimlendirilip yönetilebileceğidir. Touraine, modernitenin iki varsayıma dayandığını ve bunların da "akılcılaşma" ve "özneleşme" olduklarını söyler

(Touraine, 1994: 230). Touraine, moderniteyi bu iki unsur arasındaki tamamlayıcılık ve hem de karşılıklı ilişkilerin yürütülmesi olarak tanımlar.

Modernite, "insan ile tanrısal olan arasında bölünmüş bir evrenin yerine akılcılaştırılmış bir dünyayı koymamış, doğrudan doğruya karşıt yönde, sihrin ve kutsamaların büyülü dünyasını bozup, yerine fırtınalı ilişkileriyle modernliğin dramatik tarihini çizen iki gücü, aklı ve özne'yi akılcılaştırma ve öznelleştirmeyi koymuştur" (Touraine, 1994: 55).

Modernite, akılcılaşmayla ve bunun yanında kendisini, hem kendisi, hem de topluma karşı sorumlu hisseden dünya içinde bir özneyle özdeşleşmiştir (Touraine, 1994: 228). Sonuçta bilimin ve aklın özgürlüğü uğruna duygu ve imgelem susturulmuş, gelenek ve inanç devrilmiştir (Sarıbay, 1995: 13).

İnsan yaşamı yapılmakta olan bir alışveriş gibidir. Bu alışverişin devamı yaşama, başarısızlığı ise ölüme işarettir. Yaşam her zaman bir olmayı, aynı anda var olmayı ve yaşamın devamındaki birlikteliktir. Bu nedenle yapılacak olan bu alışverişte başarısızlığa uğramamak gerekir. Çünkü bu başarısızlıktan kaynaklanan yalnızlık artık ölümün ufkunda pusuya yatmış korkunç bir kader değildir (Bauman, 2000: 170). Oysa ölüm, fiziksel manada devam eden yaşamın sona ermesi veya organizmanın çözülüp yok olmasından ziyade bir olan, birlikte yaşam vadeden insanların birbirinden ayrılmasıdır. Bu ölüm gerçeğidir. Bu gerçeğin meydana getirdiği endişe, insan varlığının yok olmasına duyulan endişeden ziyade var olan dostluğun yok olduğuna karşı duyulan endişedir. Bu "ölüm endişesi" sevgi içerir. Ölümle beraber başlayan ve yok oluşa dair yaşam aynı düzlemde sevgi paylaşılan dostları da kaybetmeye neden olur.

Oysa Norbert Elias, ölmek üzere olan kişinin karşısında hayatta olan kişi garip bir huzursuzluğa kapılır. Genellikle ne söyleyeceği bilinmez. Böyle bir durumda söylenebilecek sözlerin kapsamı oldukça dardır ve "Huzursuzluk duygusu sözcüklerin çıkmasını engeller" demektedir (Elias, 1985: 23).

Claude Levi-Strauss'a göre modern toplum ile daha basit toplumları birbirinden ayıran farkların başında basit toplumların "antropofajik" yani yamyam, modern toplumun ise "antropoemik" oluşudur. Basit toplumlar düşmanlarını yer, modern toplumlar ise kusarlar (Bauman,2000: 174). Modern toplumlar, diğer toplumlarla başa çıkma ve bu yolla da kendi kimliklerini üretme, yöntemlerinde ayrımcılık yapma gibi eylemleri de yaparlar.

Halka açık cenaze törenlerinin (Barok gösterişleri) düşüşe geçmesi ve idamların yarattığı tiksintiye bağlı olarak ölüm manzarasının inkârına ilişkin çözüm, ölüleri yaşayanların dünyasından uzaklaştırılmakta bulunmuştur. Dönemin dinsel, sivil ve bilimsel bütün otoriteleri XVIII. yüzyılın sonuna doğru büyük şehirlerde mezarlıkların şehir merkezlerine oldukça uzak yerlerine kurulması için bir araya gelmişlerdir. Ölülerin kilise bahçelerine gömülmesini yasaklayan 1776 tarihli Kraliyet Fermanı da başlı başına bir evrimin habercisi olmuştur (Vovelle, 1974: 200).

Ölüm karşısında sergilenen yukarıdaki tutumu kimileri skandal olarak nitelendirmiştir. Hakikatte de bu skandal ortadan kaldırılmamış ve kolay bir şekilde bastırılamamıştır. Buna duyulan ilk tepki "sessizlik komplosu" olmuştur. Yapılan uzlaşma gereği insanlar ölüm karşısında kıvranmayacak bunun yerine ölümü yaşamının başlıca endişesi olarak kabul edeceklerdir (Vovelle, 1983: 382).

Yaşamı sürdürmeye yönelik istemimiz aslında ölmek zorunda olduğumuzu bilmemizden kaynaklanır. Aynı şekilde geçmişi korumaya ve geleceği yaratmaya çalışmada ölümün farkında olmakla ilgilidir. Ölüm, başından beri bizim olmasına rağmen; ölümsüzlük, sadece bizim kendimizin oluşturmaya çalıştığı eylemdir. Her ölümsüzlük yalnızca ölümün yokluğu olmadığı gibi ona karşı koymak ama daha da önemlisi onu inkâr etmektir. Ölüm, karşı koyulması gereken bir gerçeklik olduğu için anlamlıdır. Ölüm olduğu için ölümsüzlük vardır. İnsanların yarattığı tarih, kültür ve diğer edinimler ölüm olduğu için vardır. Çünkü insan ölümlü olduğunun farkına varmıştır.

Yapılan her özenli cenaze töreni, bunun için yapılan harcamalar ve diğer ritüeller çoğunluğun dikkatini çekmek, öleni çoğunluğa kabul ettirmek ve bireysel ölümsüzlüğünü sürdürmeye yönelik eylemlerdir. Hatta dünyada var olan sınıf farklılığının etkisi kendisini çok net biçimde cenaze törenlerinde hissettirir ve bu durum bedenin mezara gömülmesine kadar devam eder. Bunu ölen kişinin cesedini ve o güne kadar yaşadığı hayatı garanti altına alma çabası ve dünyada ölümlü olan ayrıcalığının ölümsüz ayrıcalığa dönüşmesi olarak da yorumlamak mümkündür. Yapılanların özeti "daha az ölümlü" olma veya "kendi yok oluşlarını inkâr etme" istemidir.

Aristokratları(büyük aileleri), sıradan ailelerden ayıran haslet, onların yaşam kayıtlarını ve buna dayalı soyağaçlarını en az birkaç nesli içerecek kadar uzun tutmalarıdır. Aristokratlar, her zaman kendi geçmişlerini diğer insanların geçmişlerinden daha görünür kılarlar. Bu da kendilerine ait özgün bir geçmiş ve buna dayalı tarihlerinin olduğuna işaret eder. Zaten

geçmişte verilen hayat mücadelesi ölümsüzlüğe işarettir. Bunun en büyük kanıtı uzun soyağacı ve derin köklerdir. Bu da yaşamı garanti altına alır.

Yapılan her savaş, yazılan her tarih hanedanları, prensleri ve siyasileri ölümsüz kılmak içindir. Gelecekte ölümsüzlük bugünün kayıtlarından çıkıp gelişecektir. Geleceğin ölümsüzleri önce bugünün arşivlerini ele geçirmelidir (Bauman, 2000: 81). Tarih boyunca var olmanın güvenirliği her zaman yerini ölümden sonra varoluşun görkemine bırakır.

"Sonsuzluk, kaybedecek zamanı olanları ilgilendirir." Sonsuzluk, "bir boş zaman biçimidir" (Valery, 1943: 104). Geleceğin ölümsüzleri hayatın başından beri boş zamanı olan sınıfların üyeleriydiler. Bu farklı duruş onları toplumun genelinden ayırmıştır. Ölümsüzlüğe duyulan umut dünyevi ayrıcalığın ardından gelir ve devamlılığı bu ayrıcalığa bağlıdır. Sürdürülemeyen ayrıcalık ölümsüzlük umudunun tükenmesine neden olur.

Ölümsüzlüğe aday olmanın bir takım belirtileri vardır ve bunlar kalıcı izlerini sunarlar. Bunun için ortak geleneğe yerleşecek kadar ağır işler, sanat sınıfına girecek kadar çekici ve dolayısıyla kalıcı nesneler, kendisini onaylamaya hazır bir ortodoksluk kuracak kadar özgün düşünceler (Bauman, 2000: 94) sunarlar.

Sonuç olarak şu söylenebilir: Görülen bütün düşlere rağmen modernite, ölümlülüğün üstesinden gelememiştir. Hedefine ulaşamayınca çözüme yönelik hedefte beklettiği ikinci çözümü de tüketmiştir. Modernite, daha önce ölümü ve ölmek üzere olan insanı göz önünden ve zihinlerde uzaklaştırmıştır. Ölümü yeneceğine dair hayalini en çok dillendirilen nedenler üzerinde geçici bir zafer zinciri şeklinde yeniden yorumlamıştır. Hayatta kalma konusunda büyük kaygının yerine ölmenin sınıflandırılmış nedenlerine ilişkin başa çıkılabilir pek çok küçük kaygıyı oturtmuş ve ölümlülüğü metafizik olmaktan çıkarmıştır. Ölüm artık "evcil" değildir bunun yerine "akla uydurulmuştur". Modernite, ölümü öldürmek için "zamansız ölüm korkusu" karşısında "ikon" gibi bir "ölüm simgesi" sunmuştur.

Dünyaya özgü olanla göklere özgü olan arasında esnek bir boşluk vardır. Ölüm, modernitenin dayattığı modern yaşamın ötesidir.

3. Postmodernite ve "Ölümsüzlük İkonu"

Postmodernite, her şeyden önce kültürel hegemonya çağını ifade eder. Bu Touraine'nin ifadesiyle toplumsal çatışmaların yerine kültür savaşlarının aldığı anlamına gelmektedir

(Touraine, 1994: 217). Bu kültür savaşlarının şehirlerdeki yansıması olarak özne merkeze oturmuş kültür dünyası ise düzensiz bir şekilde yönsüzlüğe yönelmiştir.

Postmodernite, moderniteden radikal bir kopuş anlamına gelmez, modernite sürecinin bir devamıdır. Veya postmodernite kendinde olan modernitenin, kendi için moderniteye dönüşmesi hadisesidir.

Bauman'a göre postmodern söylem, modernitenin rasyonel kaygılarla çıktığı serüvende kendisinin batı toplumuna atfettiği niteliklerin bugün olduğu gibi belki dün de geçerli olmadığını ima etmektedir (Bauman, 1996: 143).

İnsana ölümü unutturmaya iten en büyük güç kültürün bastırma aracı olarak kullanılmasıdır. Çünkü kültür sahip olunan değerlerin insanlarla beraber mezara girmesini engeller. Bu aynı zamanda aşırıya kaçan bireysel yetersizliklerin de ifadesidir. Bazen de sahip olunan kültür insanı cezp edemez hatta kandıramaz. O zaman da Durkheim'in "ümitsizlikten doğan intiharı" söz konusu olur.

Mezarlıklar, kurulan ilk gettolardır (Baudrillard, 1976: 195). Bu gettolar daha sonra ortaya çıkacak olan diğer gettolara örnek teşkil edecek şekilde birer model olmuşlardır. Oysa birer kapatılma yeri olan mezarlıklar, bir hapishane veya tımarhanenin yarısı kadar bile güvenli değildir. Çünkü ölüler güvende değildir ve onlarında korunmaya gereksinimleri vardır.

Batı da resim, heykel ve benzeri sanat dalları gelişmiştir. Çünkü burada ölüm, tarihin tuvali üzerine resmedilerek ölümsüzleştirilmek istenmiştir. Sonradan fark edilmiştir ki ölüm, aklın en büyük yenilgisidir. Bu yenilgi karşısında bozguna uğrayan aklın yapabileceği en büyük edim daha da küçülmesi için gerekli olan kanalları açmaya yardımcı olmaktır.

"Ölüm kokusu" alındığı an umutsuzca içine gömülen sessizlik gizlemeye çalışılır. Ölüm olayı anlam dünyasında "öteki dünyaya göç etmek"tir. Ölen insanları da "rahmetli", "merhum(e)" gibi kelimelerle anılır. Bu bilinçsizce bir yalandır. Çünkü kimse öleceğine inanmak istemez ve sahip olunan bilinç ölümsüzlüğe hükmeder. Ama bu durum bireyin kendisini ölüme inandırmak gibi beyhude bir çabanın içine gireceği anlamına da gelmemelidir.

Postmodern bir dünyada inançsız bir insan, ölümü reddetmez ama ölümü insanın kendisinin yarattığına inanır. Onun asıl hedefi inançsızlığın karşıtıyla yüzleşmektir. İnançsızlık, ölümün var olmadığını varsaymak, insanın kendi ölümünün karşıtını saptamaya yönelik işarettir. Çünkü kabul gören veriler ölümün olmamasına inanma yani ölüme inanmamada yatar.

İnançsızlık için ayrıntılı bir inceleme yapmaya gerek yoktur. Çünkü o gerçek karşıtıdır, mantıksız ve saçmadır. İnançsızlık, ona bakmamak ve nedenlerini sormayarak toplumsal onayı hak eder. Ölümden her korkma hali, onunla eşdeğer mahiyette tutulan bilinçsiz ve akıldışı simgeleri devreye sokma iştiyakıdır.

Bugün, modernite sonrasında dini reddeden "ateizm" ile bilimi reddeden "teizm" arasında seçim yapma zorunluluğu bulunmamaktadır. Şu an sahip olunan yaşam ve bunun dayandığı kültür bu ikiliğin yaşanmasına müsaade etmemektedir. Postmodern yaşamda kendini "Platonik Tanrı imajı" üzerinde tanımlayan din, hiçbir çatışmanın nedeni olarak tanımlanamaz.

Din, eğer bundan böyle yeniden gündeme gelirse bu küresel terör veya ekolojik nedenlerle değil de Tanrı'nın tam olarak ölümünün bir neticesidir. Yani Batı uygarlığı gelişme sürecini tamamladı ve bu sürecin merkezinde yer alan kutsalı tamamen sekülerleştirdi. Daha da açıkçası Batı'da Tanrı'yı öldürenler anti-Hristiyanlar değil, post-Hristiyanlardır.

Fransız Devrimi, insanlara kendi güçlerine güvenmeyi öğretmiştir. Bununla beraber sekülerleşen dünya zayıf kimliklerle Hristiyanlığın bırakmış olduğu dogma mirasın karışımı bir dünyadır. Avrupa, bunun sonucunda yani Hristiyanlık sayesinde ateist olmuştur.
Ateizmle beraber "bilgi", yerini "benlik oluşumu"na bırakmıştır. Bu da yeni bir "insan zihni" ve buna dayalı "ahlak gelişimi"nin habercisidir. Yani şu anlaşılmalıdır: Her sorunun bilimsel açıdan cevaplandırılması gerekmemektedir. Bunun yerine çağdaş düzeyde gerçekleştirilecek bir diyalog ve kaynaşma kültürü yeterli olacaktır.

Bu çağ, Hz. Muhammed'in vefatından sonra aradan uzun yıllar geçmesine rağmen Allah'ın kendini aracılar kullanmaksızın ifşa etmeye devam etme temayülünün çok tanrıcılığa, pozitivist bilimciliğe ve felsefi akımların birlikteliğine rağmen devam ettiği bir çağdır.

Bu, Said Nursi'nin de rolünü oynadığı çağdır.

4.Risale-i Nur Öğretisi

Said Nursi, postmodernitenin ölümsüzlük ikonuna kendi gerekçelerini sunarak hayır demiştir.

Bugünün gecesi ve bu güzün kışı gelmesi gibi ölüm başımıza gelecek. Bu hapishane nasıl ki mütemadiyen çıkanlar ve girenler için muvakkat(geçici) bir misafirhanedir. Öyle de: Bu zemin yüzü dahi, acele hareket eden kafilelerin yollarında bir gecelik konmak ve göçmek için

bir handır her bir şehri yüz defa mezaristana boşaltan ölüm, elbette hayattan ziyade bir istediği var (Nursi, 1990: 13).

Algılanamayan ölümün zihinde canlanması ve de temsil edilmesi bir hayli zordur. Örneğin deneyemediğimiz kendi ölümümüz bizi dehşete düşürür. Ortaya çıkan acıyı dindirmek için akıl yetersiz kalır. İnsanın bu konuda sığınacağı tek yer "Bilgi Ağacı"dır. Çünkü ölümü bilgi ağacı sayesinde tadar. Bu tat, bilgi veya öğrenmeyle eşdeğerdir. "Madem ölüm öldürmüyor ve kabir kapısı kapanmıyor; elbette bu ecel celladının elinden ve kabir haps-i münferidinden kurtulmak çaresi varsa, insanın en büyük ve her şeyin fevkinde bir endişesi, bir meselesidir" (Nursi, 1990: 13).

Evren, mekân olarak sonludur. Bu bile başlı başına dehşet vericidir. Öbür türlü onun mekan olarak sonsuzluğu hiçbir şekilde hayal bile edilemez. Bu korkutucu tablo zihin ile beden arasında onarılamaz kopuklukların ortaya çıkmasına neden olur. Ama ölümün evcilleştirilmesine inanan ve bu gerçeklikle yetişen düşünce için bu durumdan daha derinlere uzanmak mümkündür

Ölüm, ya idamı ebedidir; hem o insanı, hem bütün ahbabını akaribini asacak bir darağacıdır. Veyahut başka bir baki aleme gitmek ve iman vesikasıyla saadet sarayına girmek için bir terhis tezkeresidir. Ve kabir ise, ya karanlıklı bir haps-i münferid ve dipsiz bir kuyudur; veyahut bu zinda-ı dünyadan baki ve nurani bir ziyafetgah ve bağıstana açılan bir kapıdır (Nursi, 1990: 13).

Ölüm, gözler önüne serdiği açmazlarla her zaman korkutucudur. Öyle korkutucudur ki yıldızları ve hatta maddenin olmadığı bir varoluşu düşünebilen insan, düşüncenin olmadığı bir varoluşu düşünemez. Tüm bunlar bütün çıplaklığı ve uygunsuz açıklığıyla bir hakikat olarak karşımızda ama beğenilmeyen şekliyle duran ölümün insan bilincini durma noktasına getirmesi hadisesiyle.

Bir zaman, Eskişehir hapishanesinin penceresinde, bir cumhuriyet bayramında oturmuştum. Karşısındaki lise mektebinin büyük kızları, onun avlusunda gülerek raks ediyorlardı. Birden manevi bir sinema ile elli sene sonraki vaziyetleri bana göründü. Ve gördüm ki: O elli-altmış kızlardan ve talebelerden kırk-ellisi kabirde toprak oluyorlar, azap çekiyorlar. Ve on tanesi; yetmiş-seksen yaşında, çirkinleşmiş, gençliğinde iffetini muhafaza edemediğinden, sevmek beklediği nazarlardan nefret görüyorlar. Kati müşahede ettim. Onların o acınacak hallerine ağladım. Hapishanedeki bir kısım arkadaşlar ağladığımı işittiler, geldiler, sordular. Ben

dedim: Şimdi beni kendi halime bırakınız, gidiniz. Nasıl ki bu yaz ve güzün ahiri kıştır. Öyle de: Gençlik yazı ve ihtiyarlık güzünün arkası kabir ve berzah kışıdır (Nursi, 1990: 16).

Kişisellikten yoksun bırakılan ölüm, hiçliktir. Hem de kişiye özel hiçlik. Said Nursi, risalelerinde "bireysel yok oluş"i hiçbir zaman yüceltmemektedir. Ölümsüz kılınan her beden, var olan büyük eşitliği bozucu mahiyettedir. Ölümsüzlük, bir vaattir ve topluma büyük bir denetleme gücü verir. Bu da ölümsüz kıldığı bazı bedenleri diğerlerinden daha ölümsüz kılar.

En evvel beni korkutan ölümün yüzüne baktım. Gördüm ki; ölüm, ehl-i iman için bir terhistir. Ecel, terhis tezkeresidir; bir tebdil-i mekândır; bir hayat-ı bakiyenin mukaddimesi ve kapısıdır. Zindan-ı dünyadan çıkmak ve bağışta-ı cinana bir uçmaktır. Hizmetinin ücretini almak için huzur-u Rahmana girmeğe bir nöbettir ve dar-ı saadete gitmeğe bir davettir diye kati anladığımdan, ölümü ve mevti sevmeye başladım.(Nursi, 1969: 15)

Bu "ölüm kokusu", biten ölümün ve ölmenin sosyolojisidir. Tüm mücadelesi 2 m karelik yere gömülmek olan insanla beraber.

Said Nursi, risalelerinde temel vurguyu ölüm kadar yaşam üzerine de yapar. "Ne yapayım; acele ettim, kışta geldim… Cennet-asa bir bahardasınız. Şimdi ekilen tohumlar zemininizde çiçek açacaktır. Ben hizmetimin ücreti olarak sizden şunu beklerim ki, mazi kıtasına geçmek için geldiğiniz vakit mezarıma uğrayınız. O çiçeklerden bir-kaç tanesini, mezartaşı denilen, kemiklerimi misafir eden toprağın kapıcısının başına takınız. Kapıcısına tembih edeceğiz; bizi çağırınız hanien lekum sadasını işiteceksiniz"(Nursi, 2006: 119).

Yaşam, sona ulaşmanın aracı ve ölümün ödünç alınmış halidir. Çünkü yaşamın gerçek amacı ölmektir ve geçerliliğini onunla kazanır. Ölüm, yaşamla görünür kılınır ve varılacak son noktadır. Eğer bu son nokta olmasaydı yaşamın anlamı da olamazdı.

Burada birey, "bilgi ağacı"ndan tattığı için toplumu İslami değerler etrafında bir dönüşüm yaşatmaya çalışır. Bu durum aynı zamanda birey bazında İslam'ın yaşanılabileceğinin mümkün olduğuna da işarettir. Bunun içinde "ölümsüzlük ikonu"na vurgu yapmanın anlamlı yoktur. Çünkü sonuçta birey, toplumu değiştirebilir adeta Freire'nin sözünü ettiği "sessizlik kültürünü yok edercesine (Sprıng, 1991: 48).

Nur dershanelerinde, risalelerin nurcu entelektüeller tarafından okunması İslami söylemin gayri resmi kanallarla topluma anlatılmasına ve yayılmasına neden olmuştur. Dershanelerde halkalar halinde okunan risaleler, laik entelektüellere karşı okunan bir meydan okumadır. Said

Nursi ile beraber İslam, bu toplumun ortak hafızası olmuştur. Bilinçlenen Müslümanlar o güne kadar materyalist ve pozitivist entelektüellerin egemen kıldığı söylemleri yıkmıştır. Örneğin Nurcuların saflarında artık üniversite profesörleri de görülmeye başlanmıştır. Nurcuların ilgi alanında, giderek artan bir entelektüelleşme görülmektedir; bu da hareketin entelektüel çevrelere en geniş anlamda nüfuz etme ve karsısına çıkanlarla kendi silahlarıyla savaşma çabalarından kaynaklanmaktadır (Mardin, 1992: 67).

Cumhuriyetin ilanı ile beraber inşa edilen yeni proje, kollektif hafıza eksikliği olan nesiller yetiştirmiştir. Said Nursi'nin çıkışı buna alternatif sunum yapan yeni bir benlik okumasıydı. Said Nursi vurgusunu içe doğru göç etme üzerine kurmuştur. Bu, modern bireyi köklerinden koparmaya çalışan pozitivist epistemolojiye bir başkaldırıydı. Örneğin Kastamonu'da lise talebelerinden bir kısmı yanıma geldiler. "Bize halıkımızı tanıttır, muallimlerimiz Allah'tan bahsetmiyorlar" dediler. Ben dedim: Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisan-ı mahsusiyle mütemadiyen Allah'tan bahsedip Halıkı tanıttırıyorlar. Muallimleri değil, onları dinleyiniz.(Nursi, 1990: 22) Said Nursi'nin dini eğitimin yanında bilimsel eğitimin verilmesine yönelik talebi yeni bir bilinç türü geliştirmeye yönelikti. Bu bir açıdan da din ve bilimin sentezini yapmaktı. Risaleler, yeni nesli yeni sistemin inançsızlığından şimdiye kadar yaşatılan dininde fanatizminden korumak içindir. Bu nedenle "Vicdanın ziyası(ışığı), ulum-u diniyedir(dini ilimler). Aklın nuru, fünun-u medeniyedir(müsbet bilimler). İkisinin imtizacıyla(kaynaşmasıyla) hakikat tecelli eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakitte(ayrılacakları vakitte); birincisinde taassup (bağnazlık), ikincisinde hile tevellüd eder"(doğar) demektedir (Nursi, 2006: 142).

Said Nursi'nin algılamalarındaki İslami düşünce vahiy kaynaklı iman eksenidir O, her zaman özgün bir alim olarak kalmış ve pozitif bilimlerle İslami öğretinin çelişmediğini ispatlamıştır. Öğretisi, Voltaire ve diğer Aydınlanma felsefecilerinin öğretisi gibi "deist" değildir. Hadiseleri algılayışı ve çözüm önerileri sunuşu tamimiyle "bilgi asaleti"yle olmaktadır. Anadolu'da surda gedik açmanın imkânsız olamayacağını yeni bir kültür mayalanmasına öncülük ederek göstermiştir. Yaşam kalitesi yıllar sonra Nurettin Topçu'nun ifade ettiği gibi fikir ve ruh ile ahlak ve iman cephesinde olmuştur (Topçu, 1998: 133).

Nur risaleleri her zaman gelenekten modernliğe, sözlü kültürden yazılı kültüre ve kırsal yaşamdan kent yaşamına geçmede kavramsal bir köprü geliştirmiştir. Tüm bunlar Müslüman kesimi bilinçlendirmiş ve imanı günlük hayatta yaşanılabilir kılmıştır (Yavuz, 2005: 218). Yeni proje, kolektif hafıza eksikliği olan nesiller yetiştirmiştir. Onun çıkışı buna alternatif

sunum yapan yeni bir benlik okuması olmuştur. Örneğin şehir merkezlerinde ticaretle uğraşan esnaf, ticaret yapmanın yanı sıra sohbetlerini Said Nursi'nin kitaplarını okuyarak yaptıkları için bu kitaplar sayesinde diğer insanlarla da iletişim kurmanın yoluna gitmişlerdir. Onun kitapları her zaman "eklektik öğreti"ye dayalı olmuştur.

Kemalist Müslümanlık, sadece işin inanç ve ibadet kısmıyla ilgilenmiştir. Sonunda bu ibadet kısmını da kişilerin vicdanına havale etmiştir (Mardin, 1991: 243). Buradan da çıkan "kült Müslümanlık" olmuştur. Şehirlerde kovulan İslam yaşam uzun süre yaşam garantisini taşrada bulmuştur. Bilimsel seviyede düşünen din adamı çıkmayınca "popüler İslam" ve onların savunuculuğunu yaptığı hurafeler gündeme gelmiştir. Ortaya çıkan tablonun özeti Türkiye Müslümanlığının köylüleşmesiydi. Bu süreç 1950 yılına kadar devam etmiştir. Köyden kente göç eden insanlar kendilerine uygun cemaatler meydana getirmişlerdir. Böylece ortaya çıkan "arabesk İslam" olmuştur.

Oysa Risale-i Nur Öğretisi, Anadolu insanının aydınlanmasına açmış olduğu gayri resmi bir okulla başlamıştır. Risaleler, bu okulun öğretmenleri olmuş, sonra bu öğretmenler evvela Anadolu'nun sonra da bütün kıtalara yayılarak okutabilecekleri öğrenciler bulmuşlardır. Nur risaleleri meydana getirilen mütevazi evlerde ve kainat, Kur'an ile beraber okutulmuştur. Meydana getirdiği aksiyonu da adeta suya atılan bir taşın, suda meydana getirdiği dalgaların kıyıya ulaşmasına benzemektedir.

Tüm bunlara bakıldığı zaman ise şu söylenebilir: Risale-i Nur öğretisi, Lyotard'ın dediği gibi içinde hiçbir kimliğin olmadığı ve de her türlü dönüşümün yaşandığı "uzay-zaman dilimi" içinde tarih yazmıştır (Bauman, 2000: 241). Bu da hem dalga kurucu ve hem de dalga kırıcı atılımlarla olmuştur, tıpkı Whitehead'ın dediği gibi.

Sait Nursi bir kavga adamıdır. Yalçın bir irade, sert, müsamahasız bir mizaç sözü ile özü bir, tefekkür değil iman" (Meriç, 1993: 216).

Sonuç

Ölüm, insanoğlunun dünya üzerinde her şeyi değiştirebileceğine ve kendine uyarlayabileceğine inandığı günden beri kendisinin en büyük yenilgisi olmuştur. Bunun için kendini ölümsüz kılmak istemiştir. "Ölümsüz eserler" vermek aslında ölüm karşısında alt olan bedenin ölümsüzlüğe karşı duyduğu masum çabanın ifadesidir. Tarih, her zaman ölümsüzlerin listesinin yazdırıldığı yataktır. Aynı yatağa soykırım, etnik temizlik yaparak elini kirletenlerin de isimleri yazdırılır.

İnsan ömrünü uzatmaya yönelik bütün sağlık tedbirleri, kontrollü beslenme rejimleri ve spor yapma istemleri gibi bütün hasletler modernitenin ölümü tecrit etme hadisesidir. Yapılan ihtişamlı cenaze törenleri ve mezarlıkların şehrin dışına taşınma girişimleri aslında bir nebze de olsa ölümden kaçmak ve onu hatırlamak istememektir. Bunlar, modernitenin başa çıkamadığı bunun içinde ölümü baş aşağı ederek onun yapısını bozma girişimleridir.

Modernite, mezarlıkları uzaklara taşıtmış ve yapılan her türlü cenaze töreninde adeta suçlu arama hissini doğurtmuştur. Aynı modernite, her ölüm için de bir neden aramıştır. İçki içmek, spor yapmamak ve dikkatsiz davranmak gibi nedenleri ileri sürmek her zaman gerekçeleri olmuştur.

Postmoderniteye gelince o hayatı her zaman bir tiyatro sahnesi olarak sunmuştur. Ölümün ömrü, haber bültenlerinde çoğu zaman son haber olarak sunulmayla yeterli görülmüştür. Bu durum onun ölümsüzlüğüne sadece birkaç saniyelik şöhret getirmenin dışında anlam ifade edemez olmuştur. Postmodernite ile ölüm, yaşamın kesin olarak son bulacağından ziyade şöhretin zirvesinde olan insanın ortadan kaybolmasının habercisidir. Postmodernite, bu kaybolma hadisesini yaşam stratejisi olarak sunmanın ifadesidir.

Savaş, barış, aşk, cinsellik, bilim ve insanlık tarihi gibi bütün hasletler kendini yaşam ve ölüm üzerinde var eder. Bu yaşam ve ölüm, insanoğlunun var olduğu günden beri kaçamayacağı ve değiştiremeyeceği kaderi olan ölüm karşısında sarf ettiği çabanın sonradan kendini başarısızlık olarak sunmanın ifadesidir.

Modern hastanelerdeki tedaviler, ömrü uzatmaya yönelik bütün çabalar kulislerde yapılan konuşmalara benzer. Kesin olan bir şey var ki oda şudur: Tiyatro sahnesinde oyun oynanmakta ve insanlar sahnede rollerini oynamak için sıkışıp kalmaktadırlar. Kısa süreliğine dahi olsa ölümden bu şekildeki kaçış tiyatro sahnemizdeki sıramızın gelmesinden başka anlam ifade etmemektedir.

Said Nursi, bireyin imanını kurtarmak için dünyasını feda etmiş ve dünya zevki adına bir şey yapmamıştır (Nursi, 2003: 356). Ömrü harp meydanlarında, zindanlarda, mahkeme ve hapishanelerde geçmiştir. Buna rağmen dinin, nefsin, malın ve aklın korunmasının davacısı olmuştur. Çünkü onun aklı ihlas, bedeni ise ümidin limanı olmuştur.

Sıradan insanın ölümünün bırakacağı boşluğun dolma süresi, kumda bırakılan ayak izinin kaybolma süresine eşittir. Oysa Said Nursi'nin 23 Mart 1960 tarihindeki vefatı en fazla

gerçekleşen bedeni ölümünün kâğıda yazılmış halidir. Ve eserleri, ölümsüzcesine kendilerini okutacak kitleler nezdinde ilk günkü tazeliğini korumaktadırlar.

KAYNAKLAR

Ariès, Philippe, L'Homme Devant La Mort, Seuil, Paris, 1977.

Baudrillard, Jean, L'Echange Symbolique et la mort, Galimard, Paris, 1976.

Bauman, Zygmunt, Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri, Ayrıntı, İstanbul, 2000.

Bauman, Zygmunt, Yasa Koyucular ile Yorumcular, Metis, İstanbul, 1996.

Elias, Norbert, The Loneliness Of The Dying, Çev: E. Jephcott, Oxford:Balckwell, 1985.

Lyotard, Jean-François, Le Postmoderne Expliqué Aux Enfants: Correspondance, Galilée, Paris, 1982.

Mardin, Şerif, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, İletişim, İstanbul, 1992.

Mardin, Şerif, Türkiye'de Din ve siyaset, İletişim, İstanbul, 1991.

Meriç, Cemil, Jurnal II, 2 Baskı, İletişim, İstanbul, 1993.

Morin, Edgar, L'Homme et La Mort, Seuil, Paris, 1970.

Nursi, Said, Şualar, Tenvir, İstanbul, 1969.

Nursi, Said, Asayı Musa, Tenvir, İstanbul, 1990.

Nursi, Said, Emirdağ Lahikasi, Zehra, İstanbul, 2003.

Nursi, Said, İçtimai Dersler, Zehra, İstanbul, 2006.

Sarıbay, Ali Yaşar, Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam, İletişim, İstanbul, 1995.

Sprıng, Joel, Özgür Eğitim, Çev: A. Ekmekçi, Ayrıntı, İstanbul, 1991.

Touraine, Alaın, Modernliğin Eleştirisi, Çev:H. Tufan, Yapı Kredi, İstanbul, 1994.

Topçu, Nurettin, Türkiye'nin Maarif Davası, Dergah, İstanbul, 1998.

Valéry, Paul, Regards Sur Le monde Actuel et Autres Essais, Galimard, Paris, 1945.

Valery, Pierrre, Mauvais Pensées et Autres, Galimard, Paris, 1943.

Vovelle, Mıchel, Mourir Autrefois: Attitudes Collectives Devant La Mort Aux XVII et XVIII Siècles, Gallimard, Paris, 1974.

Vovelle, Mıchel, La Mort et L'Occident, Gallimard, Paris, 1983.

Yavuz, Hakan, Modernleşen Müslümanlar, çev: Ahmet Yıldız, Kitapyayınevi, 2005, 1.bas., İstanbul.